

A magyar eurozsargonról és euroterminológiáról*

1. A magyar nyelvészek és az uniós csatlakozás

Az adás az Európai Unióhoz történő csatlakozás nyelvünket érintő hatásaiba kívánt bepillantást adni azzal, hogy felhívja a figyelmet olyan esetekre, ahol a magyar nyelvben zavart, kuszaságot eredményezhet az a valóban roppant sajátos helyzet, hogy szókészletünknek a csatlakozással bővülő része nagyrészt tudatos fordítás eredménye lesz. (A tudatosság egyébként, mint majd kiderül, ez esetben nem mindig jelent kellő körültekintést is.) Ezzel a csatlakozás küszöbén nyilvánosan foglalkozni teljesen helyeselhető gondolat. Az elhangzottakhoz azonban a magam részéről szükségesnek tartom — technikai okok miatt sajnos, ugyan csak meglehetősen késéssel — bizonyos információk, gondolatok hozzáfűzését, különösen azért, mert BALÁZS GÉZA e műsora olyan nyilvánossággal bír, amelyet a főleg nyelvészeti körökben maradó publikációk nem mondhatnak el magukról.

Az egységes uniós terminológia igénye természetesen évek óta folyamatosan felmerül a fordítók, tolmácsok részéről. A magyar nyelvésztársadalom, melynek tagjai egyébként hivatottak lehetnek egy ilyesfajta nyelvi változással kapcsolatosan nyilatkozni, viszonylag ritkábban reagál a helyzetre, és még ritkábban születnek nyelvészek (kivéve a fordítás- és tolmácsolástudomány hazai képviselőit) tollából olyan írások, melyek nem csupán a kérdés nyelvi vetületeit taglalják, hanem tükröznék a szerzők mélyebb, tényszerű ismereteit egyfelől az Unió nyelvi koordinációjának, fordítószolgálatának működéséről, másrészt arról, hogy Magyarország hogyan csatlakozik ehhez a folyamathoz. (Sajnos, visszafelé is ez a helyzet: akik viszont e dolgokban járatosak, általában nem nyelvészek.) Ez az alulinformáltság némileg tetten érhető volt a fent hivatkozott műsorban is, ezért a továbbiakban a műsor fonalát követve a kérdéskörrel kapcsolatos néhány, leginkább általános problémára térek ki.

2. Az euronyelv és társai

Nézzük, mire hívta fel BALÁZS GÉZA a figyelmet az adásban! Először is megismerkedhettünk olyan fogalmakkal, mint euronyelv, euroterminológia, euro-szleng, euro-adminisztrációs nyelvezet. A műorból sajnos nem derült ki pontosan

* Megkésett reakció BALÁZS GÉZA „Hej, hej, helyes beszéd” című műsorának a 2003. április 9-i adásában elhangzottakhoz.

san, hogy ezek a fogalmak mire vonatkoztathatók, mi a különbség közöttük, habár fogalmi tisztázásuk, ha már használjuk őket, mindenképpen kívánatos lenne — ha korábban nem is, de legalább a csatlakozás környékén.

2.1. Euronyelv és euroszleng vagy eurozsargon

Az *euronyelv* szó kétségkívül a *eurospeak* magyarítása, melyen az uniós intézményekben kialakult nyelvezet értendő, de természetesen nem holmi „teljes” struktúrájú és funkciójú mesterséges nyelv, mint mondjuk az eszperantó, hanem pusztán a szókészlet sajátos, alapvetően angol és francia forrásnyelvű elemei, illetve bizonyos nyelvhasználati sémák sorolhatók a fogalom alá. Hogy e lexikai elemek alapvetően angol és francia forrásnyelvűek, annak magyarázata abban a tényben rejlik, hogy bár az Unió minden tagállamának hivatalos nyelve — a sajátosan szabályozott helyzetű ír nyelvtől eltekintve — az Unió hivatalos nyelve is, az intézmények munkanyelve elsősorban ez a két nyelv.

Ezzel nagyjából szinonim az itt *euroszleng* formában, de egyébként *eurozsargon*-ként is megjelenő terminus, ami jobban hangsúlyozza azt, hogy nem külön nyelvről van szó (és az euronyelv ezért esetleg félrevezető is lehet, mert ebből egyesek úgy gondolhatják, hogy ha egységesül Európa, akkor egy külön nyelvet is kidolgoznak a számára), hanem inkább szakmai alapon szerveződő csoportokhoz köthető nyelvváltozatról. És bár a nyelvészeti szakirodalomban mind a *szleng*, mind a *zsargon* kifejezések alkalmazása zavaros némiképp — olykor szinonimaként is használják őket —, ha már választani akarunk az itt megemlített változatok közül, talán az eurozsargon lenne az alkalmasabb terminus, hiszen a zsargon többnyire valamely szakma képviselőinek nyelvhasználatára szokott utalni, míg a hagyományosan egyébként is meghatározhatatlannak tartott szleng egyrészt bármilyen csoporthoz kötődhet, másrészt a közhasználatban negatív konnotációkkal is bír.

2.2. Euroterminológia és euro-adminisztrációs nyelvezet

Az *euroterminológia* terminus a fentieknél szűkebben, a nyelvezetnek pusztán a lexikai részét kívánja lefedni: azon egységeket foglalja magában, melyek speciálisan az Unió létéből adódó fogalmak nyelvi kifejezését szolgálják.

Az *euro-adminisztrációs nyelvezet*, melynek kötőjeles írásmódját a műsorban BALÁZS GÉZA külön hangsúlyozta, azzal érvelve, hogy mivel alkalmi összetételről van szó, a kötőjel az írásmód bizonytalanságát tükrözi, a kötőjelen kívül további tisztázatlanságot is tartogat még. A kötőjellel kezdve: ha alkalmi az összetétel, és ezek szerint a kifejezés is, akkor megfontolandó, hogy érdemes-e a köztudatba bevinni, különösen azért, mert komplikált, bürokratikus hangulatú formájával inkább zavart kelthet, és felesleges félelmeket a csatlakozással járó nyelvi hatásoktól. Ha viszont nem alkalmi szerkezet, akkor semmiképp sem írhatjuk kötőjellel, csak egybe (annyiban mindenesetre alkalminak tűnik, hogy fordítástudományi publikációkban olykor előfordul, de talán még annyira sem

terjedt el a használata, mint amennyi egy kötőjeles írásmódot indokolna). A kifejezést egyébként vélhetőleg KLAUDY KINGA használta először, aki egy cikkében így ír: az uniós csatlakozással „új szövegtípus alakul ki, amelyet ideiglenesen »euro-adminisztrációs« szövegnek neveztem el. Ezt a szövegtípust az európai bürokrácia állítja elő” (2001: 146–7).

A másik probléma ezzel a kifejezéssel az *adminisztráció* szó olyan értelmű használatában rejlik, amely nálunk a köztudatban kevésbé él, ugyanis a szó jelentése a magyarban némileg eltér attól, ahogyan azok a mai indoeurópai nyelvek használják, melyek szintén átvették a latinból. A kifejezéssel kapcsolatban hasonló kettősséget érzünk DRÓTH JÚLIA „Legyen egységes az Európai Unió magyar nyelvű terminológiája!” címmel megjelent írása alcímében: „Az EU adminisztratív és közigazgatási nyelvezetének magyar fordítása” (2000: 287). Az *administration* szó például az angolban igazgatást, közigazgatást jelent ugyanis, nálunk viszont az *adminisztráció* elsősorban mindennapos hivatali ügyintézésre utal elsősorban, esetünkben viszont nem annyira az ügyintézők nyelvhasználatára, mint inkább az uniós intézmények bármilyen szinten használt sajátos nyelvezetére kellene utalnia.

3. A következetlenség kérdése

BALÁZS GÉZA fordítókra hivatkozva több példát is hozott arra, hogy milyen következetlenségek tapasztalhatók az uniós terminológia magyar nyelvű használatában. A jelenségre jogos és időszerű volt felhívni a figyelmet, ugyanis az uniós fordítások különféle magyarországi színterei a kezdetektől fogva gyakorlatilag egymástól teljesen izoláltan működtek, ebből következően pedig kevésbé konzisztens eredményeket produkáltak. Az általa hozott példákkal kapcsolatban azonban érdemes elgondolkodni azon, hogy amit BALÁZS GÉZA ezek kapcsán következetlenségnek nevez, az lehet éppen a felkészültség hiánya is egy fordító részéről, vagyis a helyzet nem feltétlenül globálisan rossz minden hivatkozott esetben, illetve a problémák okai máshol is keresendők.

3.1. Egy kifejezés többféle magyar megfelelővel történő használata

A műsor egy gyakori kifejezés több módon történő fordítására a *lifelong learning* kifejezést említi példaként, mely valóban érdekes kihívás a magyar nyelv számára, hiszen a *lifelong* szó az angol nyelv olyan szüleménye, mely a jelentés frappáns tömörítettségével adja vissza egyetlen, rövid összetett szóban azt, amit mi egy legalább két külön szóból álló megfelelővel tudunk csak érzékeltetni, és még így sem közelítjük meg az angolt a létrehozható kifejezések (például *élethosszig tartó tanulás*, *élettartam végéig tartó tanulás*) szokatlan hangzásából adódóan. BALÁZS GÉZA talán éppen a szokatlanságra gondol, amikor így fogalmaz a különféle változatokról: „tulajdonképpen helyesek”.

Van még jó pár klasszikusa a vitatott magyar formájú, sajátosan uniós kifejezéseknek (például *monitoring* ’monitoring; ellenőrzés; felügyelet’, *acquis com-*

munautaire 'közösségi vívmányok; közösségi joganyag' stb.). Ezekkel tulajdonképpen az a probléma, hogy a kifejezés megfelelő formájának megalkotásában a magyarból addig hiányzó fogalom értelmezése a kulcsmozzanat, tehát nem pusztán fordítói kompetencia szükségeltetik átültetésükhöz, hanem először a „hozzáértők”, vagyis jogászok, illetve az adott területen kompetens szakértők részéről a fogalom minél pontosabb értelmezése, használatának körülhatárolása uniós kontextusban, majd ezután következhet a magyar kifejezés kiválasztása vagy megteremtése. Habár nincs arra garancia, hogy a szakértők véleménye nem térhet el az értelmezésben, ilyen háttérrel nagyobb az esély a minél elfogadhatóbb magyar megfelelő megtalálására. Más kérdés, hogy adott esetben a szóba jöhető magyar megfelelők egyike sem bizonyul elégségesnek arra, hogy a forrásnyelvi kifejezésben rejlő szemantikai tartalmat és konnotációkat kifejezze. Így történhetett, hogy a magyar szaknyelv vélhetőleg megőrzi a *monitoring* kifejezést az eredetit különféle okokból visszaadni nem képes *felügyelet, ellenőrzés, nyomon követés* stb. ellenében.

Hogy az uniós terminológia magyarításában sokszor kevés a pusztán nyelvismeret, azzal kapcsolatban nem haszontalan KLAUDY KINGÁRA hivatkozni, aki a fordíthatóság, fordíthatatlanság, reáliák témakörében így ír: „A nyelvi kontaktusok elmélete a reáliák fordítását nem nyelvi, ill. nem csak nyelvi kérdésként kezeli, hanem olyan folyamat részének tartja, melynek során a két kapcsolatban lévő nyelvközösség megismeri egymás kultúráját [...]. A fordítónak e megismerő (esetleg egyúttal megnevező és értékelő) tevékenység pillanatnyi állapota szerint kell döntenie a fordításkor. A reáliák léte tehát nem a fordíthatatlanságot bizonyítja, csak azt, hogy fordításukhoz, ill. megfeleltetésükhöz nem a forrásnyelvi formából kell kiindulni, hanem a célnyelvi társadalomnak az illető forrásnyelvi reáliával kapcsolatos ismereteiből, értékelő viszonyából stb.” (1994: 34). Vagyis bizonyos terminológiai döntésekben nem annyira a nyelvi, mint a kontextussal, a jelölt valóságdarabbal kapcsolatos ismeretek játsszák a döntő szerepet, s esetünkben a kultúra-, tehát nyelvfüggő reáliák kezeléséhez hasonló módon kell az uniós fogalomvilág elemeivel is bánni. Mindenesetre sajátos a helyzetünk, hiszen néhány év alatt kell behoznunk terminológiai szempontból (és a fogalomalkotás terén is) az egyes uniós tagállamok akár több évtizedes, nemcsak lexikai, hanem ismeretbeli előnyét is, ami azt jelenti, hogy az ott spontánabb, „valóságközelibb” lexikai formálódás nálunk sokszor egy-egy fordító egyéni és akár gyors (tehát a nyelv általában természetes változásával szemben mesterséges beavatkozásként értékelhető) döntésére van bízva, mely döntés lehet jó vagy elhibázott, de hosszú időre mindenképpen meghatározó lesz a nyelvhasználat bizonyos síkján (vö. még DRÓTH 2002: 5, 12, VÁRNAI 2004).

3.2. Grammatikai interferencia

BALÁZS GÉZA megemlíttette, hogy arra „figyelmeztetnek a fordítók”, hogy a fordítások során „sok az indoeurópai szerkezet”. Tény, hogy minél többet fog-

lalkozik valaki idegen nyelvű szövegekkel, annál hajlamosabb lesz olyan szerkezeteket használni fordításaiban, amelyeket egyébként maga is szokatlanak találna anyanyelvében. Más kérdés, hogy ez alapvetően egyes fordítók egyéni gondja, megfelelő fordítóképzés és tapasztalat eredményeként elsajátítható olyan tudatosság, mellyel az ilyen csapdák elkerülhetők, másfelől ha a fordítást lektorálják, annak során ismét van esély ezek kiszűrésére. Ugyanakkor az a veszély is fennállhat idegen nyelvű szövegekkel való túl gyakori foglalkozás során — az előző hatásmechanizmus másik lehetséges eredményeként —, hogy a kritikus olvasó magyar szövegben már azt is idegenszerű, indoeurópai szerkezetnek látja, ami egyébként nem feltétlenül az (és ne menjünk bele itt abba, hogy hogyan ítélünk meg és érdemes-e egyáltalán megítélni nyelvi szerkezeteket, és vajon mi a határa az elfogadhatóságnak).

A műsorban BALÁZS GÉZA valószínűleg csak a fordítás szintaktikai szintjének grammatikai interferenciáira gondolt, de érdekes jelenség az is, hogy amit a terminológiai egységek szintjén sokszor pusztán helyesírási melléfogásnak minősítünk, időnként grammatikai interferencia eredménye. A később tárgyalandó elnevezések körében könnyen találunk erre példát. Az angol nyelv a története során egyre kötöttebbé váló mondatrenddel járó redukálódott toldalékrendszerének köszönhetően gyakran úgy képez elnevezéseket, hogy a felhasználandó lexikai egységeket mindennemű kapcsolóelem mellőzésével egyszerűen „egymás mellé teszi”, például *European Atomic Energy Community* vagy *Europe Agreement*. Ne csodálkozzunk tehát azon, hogy az ezeket a kifejezéseket először lefordító és magyar nyelvi tudatosságukat valószínűleg nem teljesen alkalmazó magyar fordítók a grammatikai interferencia tüneteit mutatva az *Európai Atomenergia Közösség*, illetve *Európa Megállapodás* formákat hozták létre, illetve hogy hosszú ideig mekkora káosz uralkodott a *Management Committee for Cereals* típusú magyar elnevezések kapcsán (erről bővebben lásd VÁRNAI 2004).

Mindemellett az a sokszor emlegetett tény, hogy az Unió eddigi nyelvei a finnt kivéve az indoeurópai nyelvcsaládhoz tartoznak, e nyelvek számára mindenképp nagy előny volt a fordításnál és a tolmácsolásnál (érdekes élmény összehasonlítani például újlatin nyelvű jogszabálysövegeket: még e nyelvek közötti ismeretében is rácsodálkozunk, hogy tényleg ennyire hasonlít grammatikájuk és lexikájuk), de annál nagyobb kihívás a finnugor nyelveknek. A finn nyelv előfutárként megvívott már persze olyan küzdelmeket, amiből profitálhatnak a magyarok és az észtek is, viszont e nyelvek között — főképp a minket érdeklő, a többi finnugor nyelvtől nyelvtörténeti, területi, kulturális szempontból nagyon régen elszigetelődött magyar nyelv vonatkozásában — közel sincs akkora hasonlóság, mint az indoeurópaiaknál.

3.3. Intézménynevek

Szervezetek, intézmények elnevezéséről is említést tett a műsor. Ezek nevének a lefordítása valóban érdekes kihívás, BALÁZS GÉZA szerint két megoldás szokott kínálkozni: először is meghagyni angolul. Ezzel viszont az a gond is felmerülhet, hogy sok, főleg nem uniós intézmény alapvetően nem is angol nyelvű, tehát az angol elnevezés is már fordítás, de még inkább problémát jelent az, hogy az uniós intézmények elnevezését — tekintettel az Unió nyelvpolitikájának fentebb már említett alapelveire — jogszabályokban úgymint minden tagállami nyelvre le kell a legtöbb esetben fordítani, tehát csak akkor maradhatna változatlan, ha a hivatalos nyelvek valamiért mind egyféleképpen használnák. Vagyis a fordítás, azt is tekintve, hogy az elnevezés a legtöbb esetben mégiscsak informatív, esetünkben az egyetlen járható útnak tűnik.

Ez utóbbival kapcsolatban BALÁZS „óriási helyesírási bizonytalanság”-ról számol be, ami szerinte főképpen a nagy- és kisbetűk használata terén érhető tetten. Itt azonban azért hadd essen szó arról is, hogy a helyesírás kérdése általában nem annyira az uniós fordításokkal kapcsolatos következtelenségre hozható fel példának, mint inkább arra, hogy sok fordító egyszerűen nem ismeri, nem használja a helyesírási szabályzatot, ami a legtöbb esetre vonatkozóan eligazíthat, és főleg jogi szövegeknél értelmezési kérdések okán sem haszontalan betartani a benne foglaltakat (ha tehát valami okból valaki egy intézménynév írásakor a címekre vonatkozó helyesírási szabályokat veszi alapul, illetve összekeveri a rövidítés fogalmát a betűszóéval, akkor ilyen esetben pusztán arról van szó, hogy egy már szabályozott kérdés szabályozott voltáról nem vesz tudomást az illető, másrészt hogy esetleg bizonyos alapvető, a fordítói szakmában nélkülözhetetlen nyelvészeti tudatosságnak — mivel a helyesírás eredendően nyelvtani „szabályszerűségek” leképezése — nincs birtokában; erről a kérdéstről lásd még lentebb). Ami az intézménynevek kis- vagy nagybetűs írását illeti, a helyesírási szabályzatra is támaszkodva hasznos azt az elvet követni, hogy a szélesebb jelentőségű intézmények gyakran használt nevei nagybetűvel (például *European Parliament* — *Európai Parlament*), a marginális jelentőségük miatt ritkábban előforduló, gyakran hosszú, többszörös jelzős szervezeteket tartalmazó és sokszor a forrásnyelvekben is ingadozó használatú intézménynevek kisbetűvel (például *Joint Committee on Social Problems of Agricultural Workers* — *a mezőgazdasági munkavállalók szociális problémáival foglalkozó vegyes bizottság*) íródjanak.

3.4. Rövidítések, betűszavak

Az „euro-adminisztrációs szleng”-ről azt is megemlíti BALÁZS GÉZA, hogy tele van rövidítésekkel, amik nehezítik a megértést. Egyébként nem is csak rövidítésekről van szó (tehát címek rövid alakjairól), sokkal gyakrabban betűszavakról (melyek intézménynevek rövid alakjai). Önmagukban ezekkel nem lehetne gond, amennyiben ugyanis a velük rövidített kifejezés formája rögzül, és ez-

zel együtt a rövidítésé vagy betűszóé is, a következetlenség nem merül fel. Mivel nagyon sok esetben csak az elnevezést szokás lefordítani, annak rövidebb alakja minden célnyelven megmarad eredeti formában (például *Euratom*, *EURES*). A rövidítéseket, illetve a betűszókat pedig éppenséggel nem a megértés nehezítő tényezőiként kellene számon tartani, hiszen használatuk a hosszú elnevezések helyett éppen az egyszerűsítést szolgálja. Egyelőre nyilvánvalóan újak és szokatlanok a számunkra, de ahogy az *APEH*, *HUF* stb. is sikeresen a köztudat részévé vált, úgy a legfontosabb uniós betűszavakhoz is hozzá fogunk szokni, hiszen ismeretük és használatuk érdekünkben áll.

4. Az egységesítés lehetőségei és lehetséges szinterei

A nemcsak az itt idézett műsorban, hanem más helyeken is újra és újra felbukkanó olyan igényeket látva, hogy „érdemes lenne megállapodni”, „egységesíteni kellene”, „jó lenne, ha a fordítók egységesen használhatnák”, el kellene gondolkodni azon, hogy ezeket az igényeket a hallgatóra gyakorolt érzelmi hatás kiváltásának megcélzásán kívül vajon táplálja-e a helyzet reális megoldásának víziója is. Az előszeretettel használt *fordítótársadalom* kifejezés ugyanis bizonyos tekintetben ködkép, közös döntés forrása nemigen lehet, hiszen nem valamiféle időnként ülésező testületről van szó, hanem ugyanazon hivatást egyénileg vagy fordítóirodák keretében űzők összességéről.

Jelen esetben „hivatalosan” volt és még van is ugyan koordináció EU-s fordítások terén, bár sajnos ezt a tényt nyelvészkörökben is kevésbé ismerik: az Igazságügyi Minisztérium Európai Közösségi Jogi Főosztálya Fordításkoordináló Egységének keretein belül ugyanis, mely — ahogy elnevezése is mutatja — elsősorban az uniós joganyag magyarra fordításának és lektorálásának folyamatát koordinálja, e folyamattal párhuzamosan terminológiai egységesítés is zajlott. A minisztérium Fordításkoordináló Egysége által a közösségi joganyag magyar fordításának terminológiai egységességével kapcsolatban képviselt elveket illetően lásd SOMSSICH–VARGA 2001 és SZÁMADÓ–VÁRNAI 2003, az előbbiből itt kiemelném azt a gondolatmenetet, amellyel a szerzők a minisztériumnak mint az uniós magyar terminológia koordinálójának szerepét alátámasztották: „A magyar nyelvű közösségi jogi terminológia egységesítése mindenek előtt a lefordított közösségi jogszabályok világos és egyértelmű megfogalmazásának biztosítását jelenti. E követelmény alapján nyilvánvalóvá vált, hogy a terminológiai egységesítést az Igazságügyi Minisztériumnak kell végeznie, amely nemzeti jogszabályok tekintetében is felel a minőségi jogalkotásért.” (64). Az egységesítés színtere egy interneten hozzáférhető, jelenleg is bővülő terminológiai adatbázis (www.eujogszab.hu), mely alapvetően az uniós alapszerződések terminológiájára épül, másodsorban pedig az úgynevezett másodlagos joganyag (irányelvek, rendeletek stb.) fordítása és lektorálása során felmerülő terminológiát tartalmazza különféle terminológiai kutatások eredményeként, illetve szaktárcák, releváns intézmények szakértőivel egyeztetve. Mivel ez a terminológia szerepel a nálunk

majdan hatályossá váló jogszabályokban, nyilván nem megalapozatlan az az igény, hogy ezeket a fordítótársadalom egységes terminológia gyanánt elfogadja, már csak ebből a pragmatikus okból is — az adatbázis tartalma egyébként nyilvánvalóan vitatható és rengeteg ponton kritikával illelhető. Ez persze minden szakterminológia velejárója, és különösen így van ez, ha a terminusok fordítás eredményei, mindenesetre EU-s terminológiáról szólva azzal semmiképpen sem lehet érvelni, hogy semmilyen formában nem zajlik az egységesítése hazánkban.

Az itt koordinált terminológia természetesen alapvetően az euroterminológia azon része, mely jogszabályokban előfordul, vagyis hiányoznak belőle azok a fogalmak, melyeket az uniós bürokrácia saját használatára, jogszabályokon kívül teremtett meg (mint például a már említett *eurospeak* kifejezést). Ezek a fogalmak a más intézmények fordítói által már létrehozott vagy létrehozandó formában terjednek, és fognak elterjedni, és mivel ezek között az összhang — mint már említettük — sokszor nem érhető tetten, az ezeket érő kritika szintén nagyon gyakran jogos. A közösségi intézményeknél dolgozó magyarok kezdeményezésére létrejött internetes vitafórum (<http://groups.yahoo.com/group/HUterm/>) viszont például kiváló alkalom lehet a „fordítótársadalom” EU-s kérdésekben érintett tagjai közti párbeszéd megvalósítására.

5. A terminológiai következetesség és a magyarországi fordítóképzés

A műsor végén elhangzó összefoglalásnak, miszerint az euronyelv jön, euronyelvre szükség van, fordítóképzésre is szükség van, illetve arra is, hogy a fordítók megállapodjanak az egységes terminológiában, valószínűleg az a legmegfontolandóbb mozzanata, hogy fordítóképzésre szükség van, sőt ez még inkább olyan formában állná meg a helyét, hogy megfelelő minőségű fordítóképzésre van szükség, fordítóképzés ugyanis sok helyen és formában folyik jelenleg Magyarországon a posztgraduális tolmács- és fordítószakoktól az orvosi, műszaki stb. szakok mellé párosítható szakfordítóképzésekig. Sajnos azonban részben még mindig igazak SZABARI KRISZTINA néhány évvel ezelőtti gondolatai: „A jelenlegi magyar fordítói és tolmácpiacot meglehetősen kaotikus állapotok jellemzik. Az ún. pragmatikus szövegek fordításának minősége sok kívánnivalót hagy maga után. Nem alakultak ki igazi mércék a minőségellenőrzésre [...] Magyarországon számos helyen folyik tolmácsok, illetve szakfordítók képzése, az alapképzésben és posztgraduális szinten egyaránt. Az EU-gyakorlattal ellentétben a képzés egy idegen nyelvre korlátozódik, és az egyes intézmények tananyaga között óriási a különbség. További problémát jelent, hogy a képzést elsősorban nyelvtanárok végzik, akik a legnagyobb igyekezet ellenére sem tudják pótolni azt, amit a gyakorló, és mellékesen didaktikailag is felkészült szakember tud nyújtani. Ilyen szakemberekből azonban hiány van, a jó fordítók és tolmácsok nem vállalnak oktatást, és sok esetben didaktikai felkészültség híján nem is lennének alkalmasak rá.” (1998: 56–7).

A probléma egyébként nem is mindig a fordítóképzések színvonalában gyökerezik. KLAUDY frappáns megfogalmazásában manapság „Mindent fordítunk és mindenki fordít” (2001: 146). Ezen azt a hazánkban az utóbbi években megfigyelhető jelenséget érti, hogy bizonyos szövegtípusok, pályázati felhívások, önéletrajzok, jelentések stb. kétnyelvűvé váltak, illetve azt is, hogy az uniós csatlakozás közeledtével az Unióból nagy mennyiségben érkeznek hozzánk általában angolul, de adott esetben más forrásnyelven készült szövegek is, és ezek jelentős részét nem hivatásos fordítók ültetik át magyarra, ami sokszor idő, sokszor a megrendelő igényességének hiányában történik így. Ennek eredménye a fentebb már bemutatott példákban érhető tetten, hiszen nemegyszer hozzá nem értő fordítók keze alatt születnek meg az új terminusok, viszont „különösen veszélyes, ha szakszerűtlen fordításban terjed el a szakkifejezés, mivel a jelenség azonosítása érdekében a továbbiakban a rossz magyar megfelelőhöz ragaszkodni kell” (KLAUDY 2001: 147).

Az sem tévesztendő továbbá szem elől, hogy manapság a jó fordítói képességet sokan hajlamosak még mindig pusztán az átlagon felüli idegennyelvtudásból levezetni, holott régi közhely a fordítástudományi szakirodalomban, hogy a célnyelv átlagon felüli ismerete, tudatos használata talán még ennél is fontosabb. Márpedig ha magyarra fordításról van szó, akkor ne felejtsük el, hogy nemcsak a dilettáns fordítókkal van gond, hanem „még a posztgraduális fordítóképzésre jelentkező hallgatók magyar nyelvi tudatossága is rendkívül alacsony” (KLAUDY 2001: 151).

Ilyen összefüggésben válik elgondolkoztatóvá, hogy az a fordítótársadalom, mely az egységességet hiányolja, valójában mennyire alkalmas egyáltalán Magyarországon az egységesség produkálására, egyrészt tehát az amatőr fordítók miatt, másrészt pedig a fordítóképzésben még mindig meglévő hiányosságok okán, gondolok itt többek között az EU-s ismereteket és a terminológiai oktatást érintő hiányosságokra, nem is beszélve a magyar nyelv tudatos használatával kapcsolatos igényesség kialakításáról.

VÁRNAI JUDIT SZILVIA

Irodalom

- ANDRÁSSY GYÖRGY (2001): Nyelvek és nyelvi jog az ezredfordulón. *Jogtudományi Közlöny*, 2001. július–augusztus: 265–78.
- BART ISTVÁN–KLAUDY KINGA (2003): *EU-fordítóiskola*. Budapest.
- CHRIST, HERBERT (1999): Az európai nyelvpolitika kihatása az idegennyelv-oktatásra. In: SZÉPE GYÖRGY–DERÉNYI ANDRÁS (szerk.): *Nyelv, hatalom, egyenlőség*. Budapest. 197–208.
- DRÓTH JÚLIA (2000): Legyen egységes az Európai Unió magyar nyelvű terminológiája! *Magyar Nyelvőr*, 124: 287–97.
- DRÓTH JÚLIA (2002): A fordítástudomány és a nyelvtudomány együttműködéséről. *Fordítástudomány 2002*: 5–14.
- HORVÁTH ILDIKÓ (2002): Nyelvi jogok és az Európai Unió nyelvpolitikája. *Fordítástudomány*, 2002: 15–47.
- HORVÁTH ILDIKÓ–SZABARI KRISZTINA–VOLFORD KATALIN szerk. (2000): *Fordítás és tolmácsolás a világban*. Budapest.
- KLAUDY KINGA (1994): *A fordítás elmélete és gyakorlata*. Bp.
- KLAUDY KINGA (2001): Mit tehet a fordítástudomány a magyar nyelv „korszerűsítéséért”? *Magyar Nyelvőr*, 125: 145–52.
- SÁNDOR KLÁRA (2003): Nyelvtervezés, nyelvpolitika, nyelvművelés. In: KIEFER FERENC (szerk.): *A magyar nyelv kézikönyve*. Budapest. 381–409.
- SOMSSICH RÉKA–VARGA KATALIN (2001): Egységesség és terminológia a közösségi joganyag fordításában Magyarországon. *Terminologie et traduction* 2001/2: 58–81.
- SZABARI KRISZTINA (1998): Az Európai Unió és a nyelvek. In: *Nyelvpolitika*. Szerk. G. MOLNÁR BARBARA. Veszprém. 56–7.
- SZABARI KRISZTINA (1999): *Tolmácsolás*. Budapest.
- SZÁMADÓ TAMÁS–VÁRNAI JUDIT SZILVIA (2003): [A közösségi terminológia egységesítése az IM-ben]. <http://groups.yahoo.com/group/HUterm/files/> (a *HUterm alapötlete* és a *Bemutatók* mappákban).
- SZÉPE GYÖRGY (1998): Az európai „csatlakozás” néhány nyelvi vonatkozása. In: G. MOLNÁR BARBARA (szerk.): *Nyelvpolitika*. Veszprém. 75–85.
- TAKÁCS JUDIT–VÁRNAI JUDIT SZILVIA (2002): Gondolatok a magyar hivatalos személynévadásról az uniós csatlakozás tükrében. In: GRÉCZI-ZSOLDOS ENIKŐ–KOVÁCS MÁRIA (szerk.): *Köszöntő könyv B. Gergely Piroska tiszteletére*. Miskolc.
- TRUCHOT, CLAUDE (1999): Az Európai Közösség nyelvpolitikájának kibontakozása. In: SZÉPE GYÖRGY–DERÉNYI ANDRÁS (szerk.): *Nyelv, hatalom, egyenlőség*. Budapest. 181–96.
- VÁRNAI JUDIT SZILVIA (2004): Az európai uniós terminológia magyar nyelvű egységesítése. *Szaknyelv és Szakfordítás*. Megjelenés alatt.
- ZIMÁNYI ÁRPÁD (2003): A szaknyelvi helyesírás-tervezés újabb feladataiból. *Magyar Nyelvőr*, 127: 12–23.